

Nem nulla összegű játszma – vita az alternatív világrendekről*

A Nemzetközi Közgazdasági Társaság online vitasorozata, 2021. október 5.

Milyen is lehet a koronavírus-járvány utáni világrend? Többek között erre a kérdésre keresik a választ a Nemzetközi Közgazdasági Társaság (*International Economic Association, IEA*) legújabb vitasorozatának résztvevői. A sorozat az IEA új világgazdasági munkacsoportjának (*IEA World Economy Working Group*) szervezésében valósul meg, amelyet a gazdasági világrend újraformálására hoztak létre Dani Rodrik – a Harvard Egyetem professzora és a Nemzetközi Közgazdasági Társaság elnöke – vezetésével. A kutatócsoport célja egy olyan új világrend megalapozása, amely választ tud adni az utóbbi évtized legfontosabb kihívásaira: a migrációra, a klímaváltozásra, Kína felemelkedésére vagy éppen a koronavírus-járványra. A vitasorozat első vitáját 2021. október 5-én rendezték meg. A vitaindítót Danny Quah, a Szingapúri Egyetem professzora tartotta. A felkért hozzászólók között Keyu Jin (London School of Economics), Stephen Walt (Harvard Egyetem) és Daojiong Zha (Pekingi Egyetem) szerepelt. A beszélgetést Dani Rodrik moderálta.

Az online vita kiindulópontja Dani Rodrik és Stephen Walt 2021-ben, a vitasorozat előzményeként megjelent, *Hogyan építsünk egy új világrendet?* című tanulmánya volt (Rodrik–Stephen [2021]). Ebben a szerzők új megközelítésként javasolják a *metarezsím* fogalmát a világrend újraformálására. A metarezsím valójában az államok közötti olyan együttműködés forma, amelyben az egyes közpolitikákat négy csoportba sorolják. Az első csoportba a tiltott közpolitikák tartoznak, amelyekről mindegyik fél elismeri, hogy károsak. A második a kooperatív tárgyalási kategória, amelybe azok tartoznak, amelyek tiltottságában a felek nem egyeznek meg, de lehetőségük nyílik tárgyalás útján egy kölcsönösen előnyös megállapodást kötni. A harmadik, a független válaszok csoportjába tartozók esetében a felek egyetértés alapján, de saját hatáskörben határozhatnak. Végül pedig a multilaterális kormányzás körébe azok a közpolitikák kerülnek, amelyek szabályozását a multilaterális intézményrendszerekre kell bízni. A konferencia felszólalói e megközelítés továbbfejlesztésére és bővítésére vállalkoztak.

* A konferencia felvétele megtekinthető: <http://www.iea-world.org/activities/world-economy-working-group/#world-economy-working>.

Danny Quah a világrend definiálásával kezdte előadását. Számára a világrend olyan közösséget jelent, amelyben a részt vevő nemzetek viselkedését a közösen elfogadott és megértett normák, konvenciók és szabályok irányítják. Előadásában kiemelte, hogy az eddigi gazdasági világrendet az amerikai hegemonia jellemezte, és felelevenítette ennek történelmi gyökereit. Két fontos tényezőre mutatott rá, amelyek alátámasztották az Egyesült Államok vezette világrend sikerességét; először utalt Harry S. Truman azon megállapítására, amely szerint csak Amerika volt képes legyőzött ellenfeleit visszavezetni a nemzetek közösségébe. Ezután emlékeztetett Richard Nixon híres kijelentésére, amelyben Kína visszaintegrálását szorgalmazta a nemzetek családjába. Quah érvelése szerint az Egyesült Államok vezette világrend stabilitásának fontos talapzata volt ez a befogadó mentalitás. Kína felemelkedése ugyanakkor elindította az eddigi rend szétesését, az előadó értelmezése szerint „alva járva” haladunk egy új világrend felé. Feltette a kérdést: milyennek is kellene lennie ennek az új világrendnek? A válaszában amellett érvelt, hogy az új világrendhez szükséges felállítani egy minimális közös szabályrendszert, ugyanakkor elismerte, hogy meg kell hagyni a teret a különbségek érvényesülésének is.

Quah nemcsak a közös szabályok, hanem a közös normák fontosságát is hangsúlyozta, amelyeknek mint egy „magnak” kell a világrend középpontját alkotni, amelyre épülhetnek a kiegészítő szabályozások. Az előadó a következőkben azt elemzte, hogy milyen alternatív modelljei létezhetnek a világrendnek. Az egyik lehetséges felfogás a lineáris hatalmi tengely gondolata, amely a nemzetek hierarchiájára épül. Ez a fajta megközelítés definíciószerűen magában foglalja a játszma „nulla-összegűségét” és azon konfliktusokat, amelyek a hierarchia csúcsára való törekvésből adódnak. Ez a fajta világrend a „győztes mindent visz” felfogásra épül, nem inkluzív, és felerősíti a különbségeket az egyes nemzeti modellek között. Quah ezzel szemben az összekapcsolódó hálózatok megközelítését javasolta, amelyben a játszma nem nulla összegű. Ezek után az előadó az új világrendet egy egyszerű keresletkínálati modellben értelmezte. Ennek a megközelítésnek a segítségével azt hangsúlyozta, hogy az új világrend kialakításakor a kínálat mellett a keresletre is hangsúlyt kell fektetni. Fontos kérdés ugyanis, hogy milyen világrendet is akarnak a benne élő emberek, vagyis mit szeretnének a világrend „fogyasztói”. Quah amellett érvelt, hogy olyan világrendet kell építeni, amely érzékeny a benne élők problémáira, így annak feltétlenül inkluzívnak kell lennie.

Az elsőként hozzászóló *Key Jin* (London School of Economics) a közös célkitűzés nehézségeire helyezte a hangsúlyt. Felvetette, hogy a közös célokban való megegyezést erőteljesen befolyásolja, hogy mely nemzetek célfüggvénye érvényesül jobban. Ezt követően *Stephen Walt*, a kiinduló tanulmány társszerzője folytatta a beszélgetést. Walt vitába szállt Quah keresleti szemléletű megközelítésével, és azt hangsúlyozta, hogy a világrend felállításakor a biztonság sokkal fontosabb, mint a jólét. Emellett azt is kifejtette, hogy a kevésbé fejlett országok valójában nem képesek érdemben befolyásolni a világrend működését, amint azt történelmi tapasztalatok is bizonyítják. Továbbá kérdéses, hogy ki fogja a javasolt új világrendben kikényszeríteni a közös szabályokat. Harmadik hozzászólóként *Daojiong Zha* kiemelte, hogy az érdemi diskurzushoz érdemes tisztázni a szavak jelentését. A rend szónak például más jelentése

van a kínai nyelvben, mint az angolban. Zha szerint a rendet nem szabad dominanciaként értelmezni, hiszen az hierarchiához vezet materiális és/vagy morális értelemben. Ez viszont nem kívánatos. Kifejtette, hogy sokszor kívülről próbálják értelmezni, hogy éppen mi Kína érdeke, ugyanakkor a tényleges nemzeti érdek merőben eltérhet a vélelmezettől. El kell kerülni, hogy mi definiáljuk a másik álláspontját, mert ez szükségtelen konfliktushoz vezet. Kína számára például a világréndben való részvétel az emberiség fejlődéséhez való hozzájárulást jelenti csupán. Kína politikáját tehát nem érdemes a világra való veszélyként értelmezni.

Viszonzásában Danny Quah ismételten hangsúlyozta a közös szabályokat és normákat egyesítő „mag” kialakítását, amelyet a globális béke és stabilitás zálogának tart. Stephen Walt hozzászólására kitérve elfogadta, hogy a nagyhatalmaknak mindig fontos szerepe lesz a világrénd kialakításában, ugyanakkor mellett érvelt, hogy az utóbbi évtizedekben a számos periferikus ország hatalmas fejlődésen ment át, ami számukra új szerepeket ad a világrénd kialakításában, így a történelmi tapasztalatok félrevezetőek lehetnek. Zha mondanivalójára reagálva pedig megerősítette, hogy együtt kell értelmeznünk a legfontosabb elveket az új világrénd kialakításához. Dani Rodrik leginkább Zha mondanivalójához kapcsolódva fejtette ki, hogy valójában az Egyesült Államok nemzeti érdekét is nehéz definiálni. Nem eldöntött kérdés, hogy az a katonai-ipari komplexum, az üzleti közösség vagy a medián szavazó érdekeként értelmezhető.

A konferencia utolsó szakaszában először *Gordon Hanson* (Harvard Egyetem) csatlakozott a beszélgetéshez, az erős és a gyenge államok közötti különbségek hangsúlyozásával. Majd *Andres Velasco* (London School of Economics) provokatív kérdésével azt feszegette, hogy valójában mi is az a probléma, amit meg akarunk oldani ezzel a vitával. Végezetül pedig *Pierre Ragin* (University of Applied Management, Hochschule für angewandtes Management) emelte ki a világrénd szerepét a globális klímaváltozás és a migráció kezelésével kapcsolatban. Ebben a körben újra felszólalt Daojong Zha, aki Dani Rodrikhoz kapcsolódva a kínai nemzeti érdekről beszélt. Hozzászólásában kifejtette, hogy azt sem lehet egyértelműen meghatározni, hogy az ipari tömb, a diplomáciai réteg vagy az átlag állampolgár érdeke tekinthető-e Kína nemzeti érdekének. Emellett újra felhívta a figyelmet, hogy ellen kell állnunk a kísértésnek, hogy mi magunk interpretáljuk Kína érdekeit. Továbbá felszólította a konferencia szervezőit, hogy nyissák ki a vitát: ne csak közgazdászok, hanem minden társadalomtudós részt vehessen benne.

Összességében a konferencia három fontos tanulással bővítette a kiindulópontként felvázolt metarezsím fogalmát. Egyrészt Danny Quah gondolatai alapján a közös szabályokból és normákból álló „mag” létrehozása az új világrénd fontos alapja lehet. Másrészt újszerűen hatott a keresleti szemlélet beemelése a vitába, bár a hozzászólók kevésbé értettek egyet ennek kivitelezhetőségében. Az viszont biztos, hogy egy új világrénd kialakításakor amennyire lehet, figyelembe kell venni az azt „fogyasztók” érdekeit. Ebből következik, hogy egy inkluzív világréndre kell törekednünk. Harmadrészt pedig fontos tanulság, hogy a világrénd újraformálásához érdemes egyeztetni a különböző definíciókat, például a rend vagy a nemzeti érdek fogalmáról. Ezzel együtt tartózkodnunk kell mások érdekeinek definiálásától, és kellő nyitottsággal kell

állunk a partnereinkhez, hiszen ez az alapállás lehet képes közelebb hozni az eltérő álláspontokat. Az bizonyos, hogy mind a metarezsim fogalma, mind a konferencia során ehhez fűzött kiegészítések segíthetik a világrend megreformálásáról szóló gondolkodást. Mindazoknak, akik támpontokat keresnek a Covid-járvány utáni világrend megértéséhez, érdemes figyelemmel követniük a Nemzetközi Közgazdasági Társaság soron következő vitáját is.

Csontos Tamás Tibor

Hivatkozás

RODRIG, D.–STEPHEN, W. [2021]: How to Construct A New Global Order. HKS Working Paper, No. RWP21-013, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3853936>.

Csontos Tamás Tibor PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola, (e-mail: tamas.csontos3@stud.uni-corvinus.hu).